

## **Kétnyelvűség és névszemiotikai tájkép**

### **Kisebbségi névtörvények és vizuális tulajdonnév-használat Szlovákiában**

**1. Kétnyelvűség és tulajdonnév-használat.** A Magyarország határain túl, a Kárpát-medencében kisebbségként élő magyarság névhasználatára jellemző a kétnyelvűség, hiszen kétnyelvű közösségként a tulajdonneveket nemcsak kisebbségi nyelvű (anyanyelvi), hanem államnyelvi formában is használják. A határokon túli magyarok névhasználatára hatással van a kétnyelvű környezet, s az államnyelv és a kisebbségi nyelv érintkezése, kölcsönhatása következményeként a tulajdonnévkészletben megjelennek a kontaktusjelenségek (vö. LANSTYÁK 2013). A kisebbségi nyelvhasználók az adott kommunikációs helyzetnek megfelelően képesek használni az anyanyelvi és államnyelvi tulajdonnévformákat, de a magyar nyelvű szöveggörnyezetbe államnyelvi névalakok, a többségi nyelvű kontextusba magyar névformák is kerülhetnek. A kétnyelvű névhasználók mentális lexikonában (vö. RESZEGI 2009) két (vagy több) nyelv névkincse található, s a tulajdonnevek egyik vagy másik nyelvből való aktiválása, kiválasztása, használata a társadalmi környezettől, a formális vagy informális kommunikációs helyzettől és a partnerektől, pragmatikai tényezőktől függ. Minél kisebb mértékben szorulnak rá a kisebbségi beszélők az államnyelv használatára, annál inkább anyanyelvdomináns a névhasználatuk. A nevek az egyén, illetve a közösség nyelvi hovatartozására utalhatnak, etnikai identitásjelölő szimbólumként funkcionálhatnak (vö. BAUKO 2014). A kisebbségi magyarok kétnyelvűségéből adódik az egyes nyelvekhez kötődő kettős személynév-, valamint a kétnyelvű hely- és intézménynév-használat.

Az államhatalom befolyásolja a tulajdonnevek hivatalos használatát, a névtörvények szabályozzák a kisebbségi névhasználatot. A társadalmi változások, az ideológiák hatnak a nevek világára, és a névadási szokások átalakulásában nagy szerepet játszik az emberek hatalomhoz való alkalmazkodása. A tulajdonnév minden korban, minden társadalomban a hatalmi reprezentáció megerősítésére szolgál. A különböző korszakok névadási stratégiái tükrözik a hatalom által követendőnek ítélt ideológiát (l. TÓTH 2013a, 2013b). A többségi névalakok előnyt élveznek a kisebbségi névformákkal szemben, a fölérendelt-alárendelt viszony a tulajdonnevek vizualizálásában is mutatkozik: a névtáblákon a hatalmi helyzetben lévők nyelve általában felül vagy elöl van, illetve nagyobb méretű lehet. A többségi névminták erős hatást gyakorolnak a kisebbségi névhasználatra, az adott terület névszemiotikai tájképére.

**2. A névszemiotikai tájkép fogalma.** A vizuális kétnyelvű tulajdonnév-használat a kisebbségi magyar településeken a nyelvi tájkép (vö. BARTHA–LAIHONEN–SZABÓ 2013, LAIHONEN 2012, 2013) részét alkotja. Az adott terület, régió vagy városi agglomeráció nyelvi tájképét a hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratai és kormányzati épületek hivatalos táblái adják (LANDRY–BOURHIS 1997: 25). A névtáblák, feliratok információt közölnek az idegenek számára a lakosság

nyelvi összetételéről, a nyelvek státusáról, a nyelv- és névpolitikáról. A nyelvi tájképbe nemcsak a hivatalos, hanem a nem hivatalos táblák, feliratok is beletartoznak.

A névszemiotikai tájképet a névtáblákon, a köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken (pl. plakátokon, falfelületeken, sírköveken, táblókon) szereplő tulajdonnevek (elsősorban személy-, hely- és intézménynevek) alkotják. A névszemiotikai tájkép kialakításában az állam(igazgatás), az önkormányzatok, a vállalkozói és a civil szféra is szerepet játszik. A kétnyelvű névszemiotikai tájkép a társadalom és a névhasználat szoros kapcsolatára utal (vö. BAUKO 2012, 2015). Az államnyelvi–kisebbségi nyelvű névpárok megjelenését, a tulajdonnevek hivatalos használatát a névtörvények befolyásolják. Kétnyelvű környezetben a kisebbségi (magyar) nyelven feltüntetett tulajdonnevek (egyéb feliratok) növelik a magyar nyelv presztízsét, a kollektív identitás kifejezői. A kétnyelvű névtáblák értelmezésében fontos a kulturális, történelmi, politikai, társadalmi összefüggések megértése, a látható, vizualizált kép létét meghatározó okozati háttér feltárása.

A tanulmányban Szlovákia magyarul lakott településeinek névszemiotikai tájképével foglalkozom, melyet a kétnyelvűség jellemez.<sup>1</sup> A továbbiakban a vizuális tulajdonnévhasználatot is befolyásoló szlovákiai névtörvényeket tekintem át.

**3. Szlovákiai névtörvények.** Szlovákiában a rendszerváltozást (1989) követően fokozatosan bővültek a kisebbségek nyelvi jogai, s ezáltal névhasználati jogai is. A vonatkozó névpolitikai, névtervezési kérdésekről több tanulmányban olvashatunk (vö. BAUKO 2011, 2013; FAZEKAS–HUNČÍK szerk. 2005; HORONY–OROSZ–SZALAY 2012; LANSTYÁK–SZABÓMIHÁLY 2002; MAJTÁN 1998; MENYHÁRT 2006; SZABÓMIHÁLY 2005, 2007a, 2007b, 2008, 2009, 2011, 2013; VANČONÉ KREMMER 2006; VÖRÖS F. 2004, 2011–2013; VÖRÖS O. 2004, 2007; VÖRÖS–SIMON 2006).

A többségi hatalom korlátozhatja a kisebbségi nyelvű tulajdonnevek nyilvános használatát. Ezzel kapcsolatban születtek a „táblaháború” és „névháború” kifejezések, amelyek a hely- és személynevek hivatalos használatára vonatkoztak. Szlovákiában a 90-es években a szlovák nyelvtörvényre hivatkozva korlátozták a személynevek magyaros (illetve egyéb kisebbségek anyanyelvén történő) anyakönyvi bejegyzését és a kisebbségi helynevek használatát. Az ezzel kapcsolatos névpolitikai kérdésekkel foglalkozik a ZALABAI ZSIGMOND által szerkesztett *Mit ér a nyelvünk, ha magyar?* A „táblaháború” és a „névháború” szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990–1994 című könyv, melyben a vonatkozó cikkek címei is utaltak a helyneveket érintő táblaháborúra és az ún. (személy)névháborúra: *Mi lesz a kétnyelvű feliratokkal?*; *Gútán születtem, nem Kolárovnál akarok meghalni*; *Név és erőszak*; *Tart a névtábla-huzavona*; *A „táblaháború” veszélyei*; *Eltávolították a magyar helységnévtáblákat*; *Eltűnnek a dűlő-, patak- és mezőnevek*; *Magyar helységnévtábla Julcsi néni kertjében*; *Táblák tánca*; *Táblaeltávolítás = A demokrácia megsértése*; *Cirkusz nélkül a helységnévtáblákról*; *Tornalja még mindig nem létezik?*; *Nomen est omen, avagy nem ér a nevünk?*; *Tiltottak a magyar nevek?*

<sup>1</sup> PETTERI LAIHONEN két, szlovákiai magyarok által lakott (egy mátyusföldi és egy csallóközi) településen vizsgálta a nyelvi tájképet. Arra az eredményre jutott, hogy egynyelvű szlovák feliratok gyakrabban fordulnak elő, mint kétnyelvűek és magyar egynyelvűek (LAIHONEN 2012: 35). A globalizáció következményeként terjednek az angol nyelvű megnevezések is. A szerző különál-lón nem vizsgálta a feliratokon szereplő tulajdonneveket, de néhány vonatkozó példát említett tanulmányában.

Čaba vagy Csaba; Miklós-Mikuláš Duray?; Kiújult a névvita; „Utálom, ha -ová-nak szólítanak”; Mégis -ová nélkül?; Végre eldőlt: Nem lesz Jánoš a János; Törvénybe iktatják a magyar névhasználatot (bővebben l. ZALABAI 1995).

**3.1. Személynevek.** Szlovákia 1993-as megalakulását követően születtek meg a személynevek anyakönyvezését szabályozó törvények: a kereszt- és családnévről szóló 1993. évi 300. számú és az anyakönyvekről szóló 1994. évi 154. számú, többször módosított törvények.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 1993. szeptember 24-én adta ki a kereszt- és családnévről szóló 1993. évi 300. számú, többször módosított törvényt. A törvényben az áll, hogy mindenkinek kell viselnie kereszt- és családnévet. A keresztnév a családnévvel együtt minden ember identitásának szerves részét képezi, az egyén társadalomban való azonosításának alapvető jele.

Az újszülött keresztnévét a szülők általában megállapodással határozzák meg. Amennyiben a szülők egyike ismeretlen vagy meghalt, a gyermek keresztnévét az ismert szülő nyilatkozatban állapítja meg. Ha a szülők között névre vonatkozó megegyezés nem született, vagy mindkét szülő ismeretlen, illetve az anya a gyermeket a szülést követően egészségügyi intézményben hagyta, és nem adott nevet a gyermeknek, az újszülött keresztnévét az anyakönyvet vezető települési vagy városkerületi önkormányzatnak a kezdeményezésére a bíróság mondja ki.

Nem adható feltűnően szélsőséges, sértő, nevetséges vagy nem személyre utaló keresztnév, kicsinyítő képzővel ellátott és becéző név (a formailag önállósult keresztnévek kivételével), az illető élő testvére által viselt név, továbbá férfinak nem adható női név és viszont. Ezek a korlátozások nem vonatkoznak az idegen nevekre, amennyiben köztudomású, hogy az ilyen névhasználat összhangban van az adott állam hagyományaival, ahol az adott keresztnév használatos. Az anyakönyvi hivatal kérésére a szülő a külföldi állam képviselőjének az igazolásával köteles bizonyítani azt, hogy az adott államban adható az adott név a megfelelő nem számára.

A Szlovák Köztársaság területén született személy számára több, legfeljebb azonban három keresztnév határozható meg. Az a személy, akinek második és harmadik keresztnévet határoztak meg, nagykorúsága elérését követően (kiskorú személy esetében annak törvényes képviselője) kérvényezheti ezen nevek törlését, illetve sorrendjük megváltoztatását abban az anyakönyvi hivatalban, amely őt a születési anyakönyvbe bejegyezte. A második vagy harmadik keresztnév törlése, sorrendjének megcserélése nem számít névváltoztatásnak. Ilyen módon a második és a harmadik nevet csak egyszer lehet törölni, illetve sorrendiségét megváltoztatni. A törvény szerint a Szlovák Köztársaság állampolgára a hivatali érintkezésben olyan formában és sorrendben használja teljes nevét, amilyenben az a születési anyakönyvben fel van tüntetve.

A Szlovák Köztársaság állampolgára születése után a szülők családnévét, a szülők eltérő családnéve esetén pedig azt a családnévet veszi fel a kettő közül, amelyben a szülők a házasságkötéskor megegyeztek; illetve ha a szülők nem kötöttek házasságot, és eltérő családnévet viselnek, a gyermek családnévét a szülők közösen határozzák meg. Megegyezéssel csak olyan családnév határozható meg, melyet a megegyezéskor a szülők egyike viselt. Ismeretlen apától származó gyermek az anyjának a gyermek születésekor viselt családnévét veszi fel. Ha a gyermek egyik szülője sem ismert, a gyermek családnévét a bíróság állapítja meg, mégpedig annak az anyakönyvi hivatalnak a kezdeményezésére,

amelynek anyakönyvébe a gyermek születését bejegyzik. Ha a gyermek más államnak az állampolgára, annak a jogrendjével és hagyományaival összhangban is adható neki családnév.

A szlovák állampolgár a hivatalos kapcsolatokban csak akkor használhat több családnévet, ha ezeket korábbi jogszabályok alapján vagy a házasságkötéskor tett egyetértő nyilatkozattal vette fel. (Egyre gyakrabban fordul elő, hogy a feleség felveszi a férje családnévét, de a lánykori családnévét is használja hivatalosan, így kettős családnévek keletkeznek.) A házasság felbontását vagy a nagykorúság elérését követően a kettős családnévűek dönthetnek úgy, hogy a jövőben csak az egyik családnévet fogják használni.

A névvisselő kérvényezheti család- és keresztnévének megváltoztatását, főképp akkor, ha az sértő, feltűnően szélsőséges vagy nevetséges, illetve ha azt sajátos okok indokolják. Amennyiben a szülők közös családnévet viselnek, e családnév megváltoztatása csak a szülők együttes kérelme alapján lehetséges, s a névváltoztatás a szülők kiskorú gyermekeire is kiterjed. A keresztnév megváltoztatása az anyakönyvi eljárás keretében történik meg, ha idegen nyelvű név szlovák megfelelőjére történő fordításáról (vagy fordítva), örökbe fogadott gyermek nevééről, a nem megváltozása miatti névváltozásról van szó. Az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedését követő hat hónapon belül az örökbefogadó szülők egyetértő írásos nyilatkozattal az örökbefogadott személy számára annak anyakönyvezett keresztnévétől eltérő nevet határozhatnak meg. A házasságkötéskor házastársa családnévét felvevő személy a házasság megszűnését kimondó bontóítélet jogerőre emelkedését követő egy hónapon belül a házasságkötést bejegyző anyakönyvi hivatalnál bejelentheti, hogy a házasságkötés előtt viselt családnévét veszi fel újra.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által 1994. május 27-én kiadott, az anyakönyvekről szóló 154/1994. számú törvény (módosított változatát a 2006. évi 420. számú törvény tartalmazza) biztosítja a nem szlovák nemzetiségű nők számára a családnév *-ová* toldalék nélküli bejegyzését, a kisebbségek számára a személynév anyanyelven való anyakönyvezését, illetve kérvényezhető a régebben szlovákul anyakönyvezett név anyanyelvi névalakra való átírása is. A 16. § szerint a nem szlovák nemzetiségű nő családnévének a bejegyzése a nemre utaló szlovák végződés nélkül történik,

- a) ha a nőnemű gyermek szülei a gyermek családnévének anyakönyvezésekor kérik,
- b) ha a nő a házasságkötés anyakönyvezésekor kéri,
- c) ha az érintett nő azt külön törvény szerint a családnév-változtatásról rendelkező határozat bejegyzésével kapcsolatban kérelmezi.

A 19. § szerint ha a nem szlovák nemzetiségű személy keresztnéve az anyakönyvben szlovák névformában van bejegyezve, az érintett személy írásbeli kérelmére a születési anyakönyvi kivonatban keresztnévét anyanyelvi névformában tüntetik fel. Továbbá az érintett személy írásbeli kérelmére a nő születési vagy házassági anyakönyvi kivonatában a családnévet a nemre utaló szlovák végződés nélkül tüntetik fel. Minden további hivatalos kivonatban és az anyakönyvbe bejegyzett adatokról készített tanúsítványban ez a névforma szerepel. Kiskorú nőnemű személy esetében a kérelmet a szülők nyújthatják be.

A 36. § alapján a női családnév a szlovák nyelvben a nemre utaló megfelelő végződéssel használatos.

**3.2. Helynevek.** A helynevek használatát is törvényekkel szabályozzák. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1994. évi 191. számú törvénye szól a településeknek nemzeti kisebbségi nyelven történő megjelöléséről. A település kezdetét és végét jelző

önálló közúti jelzőtáblával történik azoknak a településeknek a megjelölése, melyeken az adott nemzetiségi kisebbség képviselőinek számaránya eléri a 20%-ot. A kisebbségi helységnévtábla a hivatalos szlovák nyelvű közúti jelzőtábla alatt helyezkedik el. Az államigazgatási szervek kötelesek a települések e törvény szerinti megjelölését biztosítani. A hivatalos kapcsolatokban, főként a közokiratokon, a települési bélyegzőkön, a karto-gráfiai művekben és a postaforgalomban a településnevek kizárólag hivatalos nyelven használatosak. Az 1994-es táblatörvény melléklete hiányosan tartalmazta a kisebbségi nyelveken megjelölhető (több esetben hibás helyesírással lejegyzett) településnevek jegyzékét, nem tüntette fel a szlovák személyiségekről elnevezett településeket. Az újabban jóváhagyott 2011-es helységnévjegyzék (a kormányhatározat száma 534/2011.) kisebb módosításokkal az 1994-es helységnévjegyzékben szereplő névváltozatokat ismétli meg (a helyesírási és egyéb hibák nélkül), s az akkori jegyzékből hiányzó helységneveket is feltünteti (bővebben I. SZABÓMIHÁLY 2011).

A település lakosai helyi népszavazással dönthetnek településüknek az említett törvény mellékletében feltüntetett kisebbségi nyelvű megjelölésének a megváltoztatásáról, illetve ha a mellékletben ilyen nem szerepel, meghatározhatják, milyen legyen településük nemzetiségi kisebbségi nyelvű megjelölése. A népszavazás akkor érvényes, ha abban a szavazásra jogosult lakosságnak több mint a fele részt vett, és a résztvevők 80%-ának érvényes támogató szavazata volt.

Az 1999. évi 184. számú, a nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról szóló törvény szerint a települési önkormányzat a saját területén az utcaneveket és más helyi földrajzi jelöléseket kisebbségi nyelven is feltüntetheti. A Szlovák Köztársaság Belügy-minisztériumának Tt. 31/2003. számú határozata is rendelkezik az utcák és más közterületek megjelöléséről. A dokumentum szerint azon a településen, amelyben több utca vagy közterület található, minden utcának megvan a saját megnevezése (tudjuk azonban, hogy nem minden településen vannak hivatalos utcanevek). A helységekben nem fordulhat elő többször ugyanaz az utcanév. A település az utcanévtáblákon kívül további tájékoztató adatokkal is megjelölheti az utcákat, azonos megjelenési formájú, önálló információs táblákon. További tájékoztató adatnak számít a lakótelepek megnevezése, az utca irányának kijelölése, a jelentős épületek, intézmények elhelyezkedése, amelyek megkönynyítik a tájékozódást a településen. A kisebbségi helységek a nemzeti kisebbség nyelvén is feltüntethetik az utcák megnevezését, illetve a további tájékoztató adatokat tartalmazó táblákat. Az utcák megnevezése a nemzeti kisebbség nyelvén rendszerint ugyanazon a tájékoztató táblán, az államnyelven szóló megnevezés alatt szerepel.

A nevelésről és oktatásról szóló 245/2008. számú törvény (iskolaügyi törvény) 13. §-a foglalkozik a tankönyvek, tanszövegek és munkafüzetek névhasználatával. A nemzeti kisebbséghez, illetve etnikai csoporthoz tartozó gyermekek és tanulók anyanyelven történő oktatáshoz való jogának megfelelően a tankönyvekben, tanszövegekben és munkafüzetekben a földrajzi nevek a következő módon vannak feltüntetve:

a) a nemzeti kisebbség nyelvén megszokott, meghonosodott földrajzi nevek kétnyelvűen feltüntetendők, első helyen a nemzeti kisebbség nyelvén, másodsorban pedig zárójelben, illetve kötőjel után államnyelven, a 2002–2006 között elfogadott tankönyvek mintája szerint,

b) a térképészeti művekben államnyelven tüntetendők fel,

c) a tankönyv végén található földrajzi nevek jegyzéke a nemzeti kisebbség nyelvén és államnyelven is közli a neveket.

**3.3. Intézménynevek.** Az intézménynevek is fel lehetnek tüntetve a kisebbségi településeken a kisebbség nyelvén. Az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolák önkormányzatáról szóló 596/2003. számú törvény 21. §-ában olvashatunk az iskolák, oktatási intézmények, gyakorló oktatási központok vagy gyakorló oktatási munkahelyek megjelöléséről.

Az iskola megnevezése az iskola fajtájának vagy típusának a megjelöléséből és az utca nevéből, a főépület számjelöléséből és az iskola székhelyének hivatalos megnevezéséből áll. Az iskola megnevezését alanyesetben kell feltüntetni. A minisztérium engedélyével, kérelemre, az iskola a történelmi megnevezését is használhatja. Ha az iskolának díszmegnevezést adományoztak, az az iskola megnevezésnek részét képezi, és az iskola fajtájának vagy típusának megjelölése mögött kell feltüntetni. Az iskola megnevezésének egyeznie kell az iskola hálózaton belüli megnevezésével.

Annak az iskolának az esetében, amelyben az osztályokban megvalósuló nevelési-oktatási tevékenység szlovák nyelven és ezzel egyidejűleg kisebbségi nyelven is folyik, az iskola megnevezésében az iskola fajtáját és típusát szlovák nyelven és az adott kisebbség nyelvén is fel kell tüntetni.

Annak az iskolának az esetében, amelyben a nevelési-oktatási tevékenység kizárólag kisebbségi nyelven folyik, az iskola megnevezésében fel kell tüntetni az iskola tanítási nyelvét, az iskola fajtáját és típusát pedig szlovák nyelven és az adott kisebbség nyelvén is fel kell tüntetni. Az iskola székhelyét szlovák nyelven kell feltüntetni; ha az iskola székhelye olyan településen van, ahol a kisebbséghez tartozó személyek a lakosság legalább 20%-át teszik ki, a székhelyet a kisebbség nyelvén is fel kell tüntetni.

Az iskola megnevezését használni kell az iskola hivatalos pecsétjein és okiratain, kivéve, ha a jogszabály másként rendelkezik.

Az iskola épületének külső megjelölésében az iskola megnevezését az utcanév, a főépület számjelölése és az iskola székhelyének hivatalos megnevezése nélküli formában kell feltüntetni.

**3.4. Nemzetközi kisebbségi névtörvények.** A kisebbségi névhasználatot egyes európai dokumentumok is szorgalmazzák (vö. CSOMORTANI 2014: 81–83). A Szlovák Köztársaság Külügyminisztériumának 588/2001. számú közleményében olvasható, hogy a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 2001. június 19-i 1497. számú határozatával jóváhagyta a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját (a karta 1992. november 5-én, Strasbourgban az Európa Tanács tagállamai számára készült). A karta támogatja a helynevek regionális vagy kisebbségi nyelveken hagyományos és helyes formáinak használatát vagy elfogadását, ha szükséges a hivatalos nyelv(ek) szerinti elnevezésekkel együttesen használva, megengedi a személyneveknek a regionális vagy kisebbségi nyelveken történő használatát és felvételét az érdekeltek kérésére.

Az Európa Tanács által 1995-ben kiadott Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről című szerződés 11. cikkében olvasható, hogy:

1. A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azon jogát, hogy család- és keresztnévét kisebbségi nyelvén használhassa, valamint az ennek hivatalos elismeréséhez való jogot, a jogrendszerekben szabályozottaknak megfelelően.

2. A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy azon jogát, hogy saját kisebbségi nyelvén cégtablákat, feliratokat és egyéb magántermészetű információkat tegyen közzé a nyilvánosság számára láthatóan.

3. Olyan körzetekben, amelyek hagyományosan nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által jelentős számban lakottak, a Felek törekedni fognak arra, hogy jogrendszerük keretében, beleértve, ahol helyénvaló, a más Államokkal való megállapodásokat, és figyelembe véve sajátos körülményeiket, a hagyományos helységneveket, utcaneveket és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelöléseket a kisebbség nyelvén is kiírják, ha megfelelő igény van ilyen jelzésekre.

#### 4. Szlovákiai magyar települések névszemiotikai tájképének sajátosságai

**4.1. Személynév-szemiotikai tájkép.** A szlovákiai magyarokra jellemző a kettős személynévhasználat, a család- és keresztnévnek kétféle alakváltozatban való használata. Magyar nyelvű kontextusban a magyar névformákat részesítik előnyben, a szlovák nyelvet elváró kontextusban pedig a többségi nyelvhez alkalmazkodó névalakokat használják. A hivatalos szinten a szlovákos névformák használata dominál, ekkor a névsorrend keresztnév + családnév, és a nők családnévéhez az *-ová* (női nemre utaló) végződés kapcsolódik; a nem hivatalos szinten írásban és élőnyelvben egyaránt a magyaros névformák kerülnek előtérbe, ekkor a névsorrend családnév + keresztnév, és a nők családnévéhez nem járul az *-ová* végződés: pl. *Katarína Nagyová – Nagy Katalin, František Kis – Kis Ferenc*. A szlovákiai magyarok többsége elfogadja a család- és keresztnévnek a magyar és a szlovák nyelvhez kötődő kettős használatát, mindkét névforma identitásuk szerves részét alkotja.

Kisebbségi környezetben a kettős személynévhasználat a kétnyelvű emléktáblákon, névjegykártyákon, egyéb feliratokon is megfigyelhető.

Jellemző, hogy a névtáblákon, plakátokon, feliratokon a személynév szlovák szövegkörnyezetben szlovákos sorrendben, a magyar kontextusban magyaros sorrendben szerepel. A nagykürtösi evangélikus templom falán a következő emléktábla látható: *Dňa 17.1.1847 tu pokrstili / veľkého mad'. spisovateľa / Kálmána Mikszátha / 1847.1.17-én / itt keresztelték meg / Mikszáth Kálmán / nagy magyar író / Palóc Társaság 2000 CSEMADOK.*<sup>2</sup> A kétnyelvű felirat első része szlovák nyelvű, alatta szerepel a magyar szöveg. A szlovák szövegben a személynév szlovákos névsorrendben szerepel (kereszt- és családnév), a szövegkörnyezetbe szlovák toldalékokkal épül be. A magyar szövegrészben a megszokott formában szerepel a család- és keresztnév. A tábla alján szereplő egyesületek megnevezése kizárólag magyar nyelven olvasható.

A fordított névsorrenden kívül gyakori, hogy a kétnyelvű emléktáblán a keresztnévnek a (szöveggörnyezettől függően) szlovák és magyar nyelvben használatos alakváltozata van feltüntetve. Ekel község egyik emléktábláján a következő szöveg olvasható (a szlovák szövegrész van felül, a magyar nyelvű alatta): *Na počesť 200-tého výročia narodenia / významného rodáka obce Okoličná na ostrove / Jána Varghu (1978) / umiestnilo miestne obecné zastupiteľstvo / 1998 / Ekel község nagy szülöttjének / Vargha Jánosnak (1978) / születésének 200. évfordulója / tiszteletére elhelyezte / a helyi önkormányzat / 1998.*<sup>3</sup> A személynév elsőként szlovákos névsorrendben szerepel (kereszt- és családnév),

<sup>2</sup> A nagykürtösi evangélikus templom anyakönyvi kivonatában a nagy palóc író neve egyébként *Mixádt Kálmány* alakban található.

<sup>3</sup> Vargha János földmérő, a magyarországi folyók vízszabályozásának főmérnöke volt.

s szlovák toldalékkal épül be a szövegkörnyezetbe, aminek köszönhetően megcsonkul a családnév (*Jána Varghu*). A magyar szövegrészben magyarul, anyakönyvezett formában szerepel a család- és keresztnév.

A szlovákiai magyar intézményekben található névtáblákon előfordul, hogy kétféle alakváltozatban van feltüntetve ugyanazon személy neve. A személynév szlovák szövegkörnyezetben szlovákos sorrendben, a magyar kontextusban magyaros sorrendben szerepelhet, s eltérés lehet mind a családnév, mind a keresztnév helyesírásában is. Egy iskolában például az egyik osztály bejárati ajtaján található kétnyelvű feliraton az iskola alkalmazottai nevüket a megszerzett titlussal együtt a következőképpen tüntették fel: *Triedna učiteľka: Mgr. Mariana Veszelošková / Osztályfőnök: Mgr. Veszelošky Marianna / Vychovávateľka: Bc. Mária Krastenícsová / Nevelőnő: Bc. Krastenics Mária*.

A szlovákban következetesen használják a név mellett a megszerzett titulusok rövidítését (*Bc., Doc., Ing., JUDr., Mgr., MUDr., PaedDr., Prof., RNDr.* stb.), és ennek hatására a szlovákiai magyarok magyar kontextusban is gyakrabban használják a tudományos fokozatot jelölő névkiegészítőket, mint a magyarországi magyarok (vö. VÖRÖS F. 2011: 347–351). Például míg egy szlovákiai magyar személy névjegykártyáján a család- és keresztnévét *Ing. Polák Pál / Ing. Pál Polák / Ing. Polák Pavol / Ing. Pavol Polák* alakváltozatban is feltüntetheti, az azonos névvel és titlussal rendelkező magyarországi magyar feltehetően *Polák Pál mérnök* formát alkalmaz.

Ritkán előfordul, hogy a névtáblán a kettős személynévhasználat hibrid névformát eredményez. A komáromi Duna Menti Múzeum épületén van elhelyezve az az emléktábla, amelyen a következő szöveg olvasható: *V tejto budove tvoril a učil / Ebben az épületben alkotott és tanított / Karol HARMOS Károly / akademický maliar – festőművész*.<sup>4</sup> A személynév szokatlan változatban szerepel: a két keresztnév közé ékelődik a családnév, az első helyen áll a magyar keresztnév szlovák névpárja (*Karol*), ezt követi a családnév (*Harmos*), majd a magyar keresztnév (*Károly*). A hibrid, két nyelv névelemeiből álló névalak egyszerűen idézi fel a személynév szlovák (*Karol Harmos*) és magyar (*Harmos Károly*) változatát is.

Az egyes szlovákiai magyar településeken lévő névtáblákon, feliratokon található, kizárólag magyaros alakváltozatban feltüntetett személynevek a névviselők magyar nemzetiségére utalnak.

Vannak olyan kétnyelvű emléktáblák, melyeken a személynév csak egyszer van feltüntetve. A személynév mintegy összeköti a magyar és szlovák nyelvű szöveget, a család- és keresztnév kizárólag magyaros formában használatos. A komáromi Duna Menti Múzeum épületén lévő emléktábla felső részének közepén látható arcplakettől balra helyezkedik el a magyar szöveg (*A / Jókai / Egyesület / és ezen / Kultúrpalota / megálmodója*), jobbra pedig a szlovák megfelelője (*Osnovateľ / Jókaiho / združenia / a tohto / Kultúrneho / paláca*). A tábla alsó részében – az arcplakett, valamint a magyar és szlovák szöveg alatt – a személynév magyaros alakváltozatban szerepel (*ALAPY GYULA*), majd a név alatt az évszám (1872–1936) helyezkedik el. Az emléktábla legalsó részén a táblát állító intézmény neve kétnyelvűen (*Jókaiho združenie – Jókai Egyesület*) van feltüntetve, és mögötte szerepel a tábla elkészítésének évszáma (2006).

Egyes esetekben a titulus feltüntetése után a névviselő neve csak magyaros formában szerepel. Egy Komáromban található cégtáblán látható macska és kutya rajza mellett azonos

<sup>4</sup> A komáromi katolikus temetőben található sírján a *Harmos Károly* név szerepel.



betűtípussal áll egymás alatt a *Zverolekár / Állatorvos* kétnyelvű felirat, s alatta olvasható a *MVDr. Csiba György* név, amely a személy etnikai identitásáról is árulkodik (a *MVDr.* titulus a *medicinae veterinariae doctor* rövidítése).

A szlovákiai magyar tannyelvű iskolákban található névtáblákon, tablókön a tanárok és diákok család- és keresztnéve általában magyarul, magyaros formában van feltüntetve. A névtáblákon, tablókön szereplő, az etnikai identitást jelölő névalak nem mindig azonos a névvisező anyakönyvezett névváltozatával, amely szlovákos formában is be lehet jegyezve. A szlovákiai temetőekben található sírfeliratokon megfigyelhető, hogy az elhunyt magyar nemzetiségű személyek nevét többnyire magyarul (magyaros alakváltozatban) tüntetik fel a családtagok akkor is, ha az életük során szlovákul anyakönyvezett nevet viseltek. A magyaros névalakok, illetve a sírfeliraton található szövegek utalnak az egykori névvisező(k) etnikai identitására. A komáromi temető egyik kopjafáján fából faragott magyar korona található, s a 2013-ban elhunyt szlovákiai magyar személy magyaros formában feltüntetett neve alatt a következő szöveg olvasható: *nem voltam / én sem több / mint mások / csak ember / voltam és / magyar*.

**4.2. Helynév-szemiotikai tájkép.** Az 1994. évi 191. számú táblatörvény (később az 1999. évi 221. számú kormányrendelet) szerint a kisebbségek lakta települések helység-névtábláján a hivatalos szlovák megnevezés mellett a kisebbségiek által használt más nyelvű változat is helyet kap, ha a helyi kisebbség meghaladja a lakosság 20%-át. A magyarlakta településeken a helység kezdetét és végét közlő tábla jelzi: a felső, nagyobb méretű táblán a szlovák helységnév szerepel fehér alapon fekete betűvel. Alatta egy önálló, kisebb méretű névtáblán található a magyar helységnév, kék alapon fehér betűvel.

Amennyiben a hivatalos településnév homonim viszonyban áll egy másik település-névvel, egyéb elemekkel való megkülönböztetésre van szükség. *Komárom* például Trianon óta két szomszédos település azonos magyar hivatalos neveként létezik: az egyik Szlovákiához, a másik Magyarországhoz tartozik. A magyarországi Komáromban névtáblák jelzik az irányt a szlovákiai városba: ezeken a *Révkomárom*, illetve *Révkomárom-Komárno* felirat szerepel. A szlovákiai testvérváros hivatalos kétnyelvű neve: *Komárno / Komárom*. A két település megkülönböztetésére az élőnyelvben és írásban (pl. az évente ismétlődő Komáromi Napok programfüzetében) egyaránt használatos egyéb alakváltozatokkal azonosítják a helységet: *Észak- és Dél-Komárom*. A beszélt nyelvben a *szlovákiai Komárom / magyarországi Komárom*, illetve 'határon túli, Dunán túli' jelentésben mindkét városra a *Túl-Komárom*, *túl-komáromi* megnevezés is használatos.

A magyar nyelvű helységnévtáblákat egyes szlovákiai településeken gyakran megrongálják, illetve arra is van példa, hogy a hivatalos magyar településnév nincs helyesen feltüntetve. A Nyitrai járásban található *Kalász* (szlk. *Klasov*) helységnévtábláján a standard *Kalász* névalak helyett *Kálasz* vagy *Kalasz* is olvasható.

A magyar helységnevek használhatók a hivatalos iratokon, az autóbusz- és vasútállomásokon, valamint egyéb táblákon, ez azonban a gyakorlatban nem mindig érvényesül. A szlovákiai magyar települések autóbusz-állomásain ritkán szerepelnek a helységnevek kétnyelvűen (pl. Komáromban). A vasútállomásokon nemigen találhatók magyar helységnévtáblák. Azokat, amelyeket kihelyeztek az aktivisták, gyorsan eltávolították a közterületkezelők. Ezek után az aktivisták néhol a vasútállomás épületének a falára írták rá festékkel a magyar helységnevet, vagy magánterületen (pl. az állomás melletti kertben) helyezték el a feliratot.

Az 1948-as helységnévrendezés során Szlovákiában 710 – zömmel magyar – település szlovák nevét változtatták meg, illetve jogilag megszüntették a kisebbségi nyelvű helységnevek használatát. A szlovák nevek döntően másodlagosak, sőt nagyrészt mesterségesen alkották meg őket, hiszen egyes településeken nem volt szlovák lakosság (vagy csak kisszámú), így nem is lehetett természetesen kialakult szlovák neve a településnek. 1989 után az önkormányzatok arra törekedtek, hogy a magyar névhez jobban hasonlító szlovák hivatalos névre (többnyire az 1920-ban megállapított helységnévre) változtassák a település nevét (l. SZABÓMIHÁLY 2011). Az érvényes helyi népszavazások után a szlovák törvényhozás egyes esetekben jóváhagyta a település névváltoztatási kérelmét, de több önkormányzat helységnév-változtatási kérvényét elutasította. Így Pered a legutóbbi sikeres helyi népszavazás ellenére sem változtathatta meg a történelmi személyiségről, Tessedik Sámuelről kapott *Tešedíkovo* nevét az azt megelőzően használatos *Pered* névre.<sup>5</sup> A *Kétnyelvű Dél-Szlovákia / Dvojjazyčné Južné Slovensko* mozgalom aktivistái, akik igyekeznek felhívni a figyelmet az anyanyelven történő vizuális nyelvhasználat lehetőségére is, a szlovák nyelvű helységnévtáblát lecserélték a *Pered* megnevezésre. A (szlovák) fehér és a (magyar) kék tábla alatt elhelyezett háromnyelvű (magyar–szlovák–angol) piros tábla a figyelmen kívül hagyott népszavazásokra emlékeztetett. A *Tešedíkovo* tábla helyére kitett *Pered* táblát egy nap után eltávolította a közútkezelő a piros kiegészítő táblával együtt.

Az 1999. évi 184. számú kisebbségi nyelvhasználati törvény szerint a települések (a magyarlakta települések önkormányzatainak döntése alapján) az utcanéveket és más helyi földrajzi jelöléseket, helyneveket kisebbségi nyelven is feltüntethetik. A kétnyelvű utcanévtáblákon az első helyen a szlovák megnevezés található, majd alatta szerepel a magyar név. Tudomásom szerint csak egyetlen szlovákiai magyar településen, Nyékvárkonyban szerepel az utcanévtáblákon az első helyen a magyar megnevezés. Szlovákiában több magyarlakta településen csupán az elmúlt években került sor az utcanévek rendszerének kialakítására. Az utcanévtervezés során a település magyar dűlőneveit és hagyományos utcaneveit használják kiindulási alapként (egy részük magyar történelmi vagy a régióhoz kötődő személyiség után kapta nevét). Azokban a falvakban, ahol a magyar ajkú lakosság többségben van, a magyar utcanévek az elsődlegesek, ezeket fordítják le szlovák nyelvre.

Olyan magyar utcanévtáblák is vannak, melyeken a szlovák tulajdonnévnek nem a standard magyar névmegfelelőjét tüntetik fel: így Érsekújvárbán egyes helységnévi eredetű utcanévekben – *Banská Bystrica-i utca*, *Bratislavai út* – a magyar megnevezésben is megmarad a szlovák névforma.<sup>6</sup>

A személynévi eredetű utcanévek esetében a szlovák és a magyar névtáblákon különböző névalakban szerepelhet az antroponima. A magyar történelmi személyiségekről elnevezett közterületeknél néhány esetben megfigyelhető a szlovák névtáblákon a személynév helytelen helyesírása (*Kossúthova ulica* – *Kossuth utca*), illetve a magyar név szlovák névpárjának (*nám. sv. Štefana kráľa / nám. sv. = námestie svätého / – Szent István király tér*) használata.

Egyes településeken magánvállalkozó által készített utcanévtáblával is találkozhatunk. Egy Komáromban található magáncég épületén a *Belső körút* megnevezés megelőzi

<sup>5</sup> Szlovákiában több olyan magyarlakta település létezik, amelynek magyar és szlovák névpárja azonos: *Bajka*, *Baka*, *Bátka*, *Kalonda*, *Nána*, *Pozba*, *Rad*, *Virt*, *Zalaba*.

<sup>6</sup> *Banská Bystrica* – *Besztercebánya*, *Bratislava* – *Pozsony*.

a szlovák párját (*Vnúťorná okružná*). A magyar identitású tulajdonos az általa elhelyezett táblán a magyar megnevezést tartotta elsődlegesnek. Az említett névpár az ugyanazon utcán található, a közútkezelő által kihelyezett egyéb névtáblákon azonban fordított sorrendben áll (1. szlovák, 2. magyar név).

A hivatalos kétnyelvű utcanévtáblákon kívül elvértve láthatunk nem standard ucanévtáblát is: Komáromban a *Krisztián* nevű virágbolt például a tulajdonosáról kapta a nevét, az üzlet bejárata mellett, az épület falán pedig a *Krisztián street* (magyar–angol, hibrid) feliratot tartalmazó tábla van elhelyezve. Az üzlettel szemben lévő házon található az utca hivatalos névtáblája: *Ulica Františkánov – Ferences barátok utcája*.

**4.3. Intézménynév-szemiotikai tájkép.** A szlovákiai magyar településeken az intézménynevek kétnyelvűen szerepel(het)nek (vö. MISAD 2012, 2014; NAGY szerk. 2002). A magyar nyelvű megnevezés – ugyanakkora nagyságú betűkkel, illetve azonos betűtípussal szedve – többnyire az intézmény szlovák neve után következik; pl. *Jókaio divadlo v Komárne – Komáromi Jókai Színház, Obecný úrad – Községi Hivatal,*<sup>7</sup> *Matričný úrad – Anyakönyvi Hivatal*. Arra is van példa, hogy a névtáblán a magyar megnevezés megelőzi a szlovák névpárját, pl. *A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete – Kultúrny inštitút Maďarskej republiky, Szövetség a Közös Célokért – Združenie za spoločné ciele, Lipóti Pékség – Lipóti Pekáreň*.

A társadalmi változások motiválhatják már meglévő intézménynevek megváltoztatását is. Olyan intézménynév is van, melynek eredeti mozaiknévi alakváltozata megmaradt, de a teljes név megváltozott. A *CSEMADOK* mozaiknév eredetileg a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete megnevezés rövidítéseként született 1949-ben. Napjainkban továbbra is használatos a beszélőközösségben ismert, elterjedt rövidített alakváltozat, de Csehszlovákia szétesése, Szlovákia 1993-as önállósulása következtében az intézmény teljes neve már nem vonatkozott a rendszerváltozás előtti jelentésére, ezért megváltozott. A szövetség teljes neve *Csemadok – Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség*<sup>8</sup> lett.

Az utóbbi évtizedekben létrehozott magyar intézmények, szervezetek névadására jellemző, hogy gyakran magyar személyiségek nevét veszik fel. A rendszerváltozást követően több szlovákiai magyar iskola kérvényezte az intézmény magyar megnevezésének megváltoztatását, s többnyire a régióhoz kötődő vagy a magyar történelemből ismert magyar személyiség nevét vette fel az intézménynévbe; pl. *Corvin Mátás Alapiskola*<sup>9</sup> (Gúta), *Döme Károly Alapiskola és Óvoda* (Izsa), *Hetényi János Alapiskola és Óvoda* (Ekel), *Szenczi Molnár Albert Gimnázium* (Szenc), *Vámbéry Ármán Gimnázium* (Dunaszerdahely). A magyar tannyelvű iskolák névtábláján elsőként a szlovák megnevezés van feltüntetve, és azt követi a magyar névmegfelelő; pl. *Gymnázium a základná škola Sándora Máraiho s vyučovacím jazykom maďarským – Márai Sándor Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium és Alapiskola* (Kassa). A hivatalos kétnyelvű iskolánév részét képezheti a helységnév is; pl. *Základná škola Lajosa Tarczyho s vyučovacím jazykom maďarským Chotín – Tarczy*

<sup>7</sup> Magyarországon a *polgármesteri hivatal* megnevezés használatos.

<sup>8</sup> Az intézmény honlapja magyar nyelvű, a szlovák nyelvű névpár – *Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku* – nem szerepel rajta.

<sup>9</sup> Az *alapiskola* 'általános iskola' közszó a szlovákiai magyar standard része, a szlovák *základná škola* tükörfordításaként keletkezett.

*Lajos Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola Hetény, Gymnázium Hansa Selyeho Komárno s vyučovacím jazykom maďarským – Selye János Magyar Tannyelvű Gimnázium Komárom* (a keresztnév kétféle alakváltozata – *Hans : János* – a világhírű stresszszakutató osztrák–magyar származására is utal).

Az intézménynévben szereplő személynév helyesírása eltérhet a magyar és a szlovák névtáblán; pl. *Gymnázium Petra Pázmána s vyučovacím jazykom maďarským – Pázmány Péter Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium* (Érsekújvár). A szlovák helyesírás szabályzata szerint a történelmi személyek nevét adaptálni kell a szlovák nyelvbe, tehát nem kell meghagyni a hagyományörző, eredeti írásmódot, hanem át kell írni az egyes (a szlovákban nem használatos) fonémákat a szlovák nyelv helyesírásának alapelvei szerint.

Egyes intézménynevek szlovák változatának egyik névrésze magyar lehet, így nyilván hibrid megnevezések szerepelhetnek a névtáblán; pl. *Hostinec Kiscsapó, Hostinec Vándor, Hostinec Zöldfa* (kocsmanevek). Arra is találunk példát, hogy a kétnyelvű névpár (egymáshoz viszonyítva) eltérő névrészeket tartalmaz, például egy élelmiszerbolt névtábláján a szlovák megnevezés hosszabb, mint a magyar: *Potraviny u Slona* 'Élelmiszer-üzlet az Elefántnál' (a névtáblán egy elefánt rajza is látható) – *Élelmiszer*.

Az intézménynév eredhet a tulajdonos személynévéből, s erre az adott névtábla is utalhat. Az egyik (Ekelen található) táblán lévő feliratból kiolvashatjuk, hogy a *Zsuzska fodrászat* tulajdonosának kereszt- és családnéve szlovákul van anyakönyvezve (*Zuzana Gubienová*), de az intézménynévben feltüntetett *Zsuzska* becenév azt mutatja, hogy viselője magyar identitású. A névtáblán található cím csak szlovák utcanévet és helységnevet tartalmaz. A postai küldeményeken, térképeken stb. ritkán jelennek meg ugyanis a helynevek magyarul, még akkor is, ha az adott településen magyarul, illetve kétnyelvűen jelölik meg őket.

Szlovákia magyarlakta településein egyes intézménynév-fajták, például az üzlet-, hotel- vagy étteremnevek esetében ritkábban fordulnak elő a szlovák–magyar kétnyelvű megnevezések (pl. *Hotel Peklo – Pokol, Nábytok – Bútor, Potraviny – Élelmiszer*), sokkal jellemzőbbek az egynyelvű (többnyire angol nyelvű) feliratok (vö. GALGÓCZI-DEUTSCH 2013); pl. *Baby Shop, Banderium Restaurant, Big Shop, Club Las Vegas, Crystal, Diving Shop, Drink Presso, Happy Dog, Hawaii, Hell, Hotel Panoráma, Hubert Varga Restaurant & Pension, Litovel Pub, Outlet Center, Pizza Lux, Shopping Center, Sweet Home*. Arra is van példa, hogy kizárólag magyar nyelven használatosak egyes megnevezések: a *Bástya Csárda, Szekeres Csárda* nevek az éttermek magyaros konyhájára utalnak.

**5. Összegzés.** A tanulmány a kétnyelvűség és a névszemiotikai tájkép összefüggéseivel, azon belül a szlovákiai magyarlakta települések névszemiotikai tájképének sajátosságai-val és a vizuális tulajdonnév-használatot is befolyásoló szlovákiai névtörvényekkel foglalkozik. Kétnyelvű környezetben a névszemiotikai tájképet a névtáblákon, a köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken (pl. plakátokon, falfelületeken, sírköveken, táblákon) szereplő, egy- vagy kétnyelvűen feltüntetett tulajdonnevek (elsősorban személy-, hely- és intézménynevek) alkotják. Írásomban arra kerestem a választ, hogy az egyes szlovákiai magyar településeken a vizuális névhasználatban milyen mértékben érvényesülnek a kisebbségi nyelvi jogok, terjed-e az anyanyelvi névhasználat, illetve milyen arányban jelennek meg magyar nyelvű tulajdonneveket tartalmazó feliratok, névtáblák. A tulajdonnévfajtáktól függően vizsgáltam a szlovákiai magyar településekre jellemző személynév-szemiotikai, helynév-szemiotikai, intézménynév-szemiotikai tájképet.

A szlovákiai magyar települések személynév-szemiotikai tájképére jellemző, hogy a névtáblákon, egyéb felületeken szlovák és magyar személynévalakok egyaránt előfordulnak. A szlovákos névformák gyakoribbak, de megfigyelhető a kettős személynévhasználat is, illetve egyes felületeken a magyar névalakok dominálnak. Így a temetők sírfeliratain és a magyar tannyelvű iskolák tablóiin gyakori, hogy az egyébként szlovákul anyakönyvezett személynévet – az egyén/közösség által használatos – magyaros formában tüntetik fel.

Szlovákia magyarlakta településein a helynév-szemiotikai tájképre (elsősorban a helységneveket, utcanéveket illetően) a kétnyelvűség jellemző: az első helyen általában az államnyelvi (szlovák) névalak áll, ezt követi a kisebbségi (magyar) névpárja. A kisebbségi tulajdonnév feltüntetése azonban bizonyos esetekben az ezt lehetővé tevő, kisebbségi névhasználatra vonatkozó törvények ellenére is elmarad: a vasútállomásokon például nem engedélyezik a helységnév magyar megfelelőjének a feltüntetését.

A szlovákiai magyar települések intézménynév-szemiotikai tájképe variábilis: az állami intézményekben (pl. hivatalok, magyar tannyelvű iskolák) a kétnyelvű megnevezések dominálnak, de egyes intézménynév-fajták (pl. üzlet-, hotel- és étteremnevek) esetében gyakoribbak az egynyelvű (többnyire angol nyelvű) feliratok.

Az utóbbi években egyes szlovákiai magyar többségű településeken a magyar identitású jogi és természetes személyeknek, a helyi (jórészt magyar nemzetiségű képviselők-ből álló) önkormányzatoknak köszönhetően terjed az anyanyelvi névhasználat, gyakrabban jelennek meg magyar nyelvű feliratok.

### Felhasznált jogi források<sup>10</sup>

- A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1993. évi 300. számú, többször módosított törvénye a kereszt- és családnévről
- A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1994. évi 154. számú, többször módosított törvénye az anyakönyvekről
- A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1994. évi 191. számú, többször módosított törvénye a településeknek nemzetiségi kisebbségi nyelven történő megjelöléséről
- A Szlovák Köztársaság Kormányának 1999. évi 221. számú rendelete (módosítva: a 2011. évi 534. számú rendelettel), amely azon települések jegyzékét tartalmazza, melyekben az adott nemzetiségi kisebbség képviselőinek számaránya eléri a 20%-ot
- A Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumának 2003. évi 31. számú hirdetménye, amely az utcák és más közterületek megjelölésének és az építmények számozásának részleteiről rendelkezik
- A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 2008. évi 245. számú, többször módosított törvénye a köznevelésről és közoktatásról
- A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 2003. évi 596. számú, többször módosított törvénye az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról
- Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája
- Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről

---

<sup>10</sup> Az alábbiak elérhetők Szlovákia belügyminisztériumának honlapján: Zbierka zákonov Slovenskej republiky: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Zakony/Zbierka-zakonov.aspx>.

### Hivatkozott irodalom

- BARTHA CSILLA – LAIHONEN, PETTERI – SZABÓ TAMÁS PÉTER 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatási területről. *Pro Minoritate* 23/3: 13–28.
- BAUKO JÁNOS 2011. A szlovákiai magyarok személynévhasználata. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 407–422.
- BAUKO JÁNOS 2012. Társadalom és névhasználat. In: SIMON SZABOLCS – TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Selye János Egyetem, Komárom. 41–56.
- BAUKO JÁNOS 2013. A keresztnév használata magyar–szlovák kétnyelvű környezetben. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnév a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 5–27.
- BAUKO JÁNOS 2014. A tulajdonnév identitásjelölő funkciója. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 78–96.
- BAUKO JÁNOS 2015. *Bevezetés a szociolingvisztikába*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2014. A romániai magyar kisebbségi helységnevek a nyelvi tervezés érdeklődési körében. *Névtani Értesítő* 36: 81–93.
- FAZEKAS JÓZSEF – HUNČÍK PÉTER szerk. 2005. *Magyarok Szlovákiában II. Dokumentumok, kronológia (1989–2004)*. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely.
- GALGÓCZI-DEUTSCH MÁRTA 2013. A változó szociokulturális környezet tükröződése a nyelvi tájképben, Hódmezővásárhely példáján. *Névtani Értesítő* 35: 145–156.
- HORONY ÁKOS – OROSZ ÖRS – SZALAY ZOLTÁN 2012. *A hely nevei, a nyelv helyei. A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918–2012*. Jelek a térben 4. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- LAIHONEN, PETTERI 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3: 27–49.
- LAIHONEN, PETTERI 2013. Csíkszentdomokosi nyelvi tájkép. *Székelőföld* 17/7: 157–177.
- LANDRY, RODRIGUE – BOURHIS, RICHARD 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23–49.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2013. Kontaktushatás a tulajdonnévekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv-földrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynév*. Savaria University Press, Szombathely. 43–68.
- LANSTYÁK ISTVÁN – SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2002. *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- MAJTÁN, MILAN 1998. *Názvy obcí Slovenskej republiky. Vývin v rokoch 1773–1997*. Veda, Bratislava.
- MENYHÁRT JÓZSEF 2006. Beszélnek az utcanévnevekről? A nyelvi tervezés névtani vonatkozásairól. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem, Budapest–Nyitra. 134–145.

- MISAD KATALIN 2012. A szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálásáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3: 51–67.
- MISAD KATALIN 2014. Mutatvány Dunaszerdahely intézményeinek vizuális nyelvhasználatából. In: GRÓF ANNAMÁRIA – N. CSÁSZI ILDIKÓ – SZOTÁK SZILVIA szerk., *Sokszínű nyelvészet – nyelvi sokszínűség a 21. század elején. Írások Kolláth Anna tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 243–253.
- NAGY MYRTILL szerk. 2002. *Szlovákiai magyar szervezetek adattára*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- RESZEGI KATALIN 2009. A tulajdonnevek mentális reprezentációjáról. *Névtani Értesítő* 31: 7–16.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2005. A szlovákiai magyar nyelvtervezés kérdései. Standardizálás és kodifikálás. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat (A 2005. október 20–21-i somorjai konferencia előadásai)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum, Budapest–Nyitra–Somorja. 27–34.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2007a. A határtalanítás a helynevek területén. In: MATICSÁK SÁNDOR szerk., *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai* 1. Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 153–170.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2007b. Magyar neve? Szlovákiai magyar helységnevek standardizációs problémái. *Névtani Értesítő* 29: 189–200.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2008. A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 41–52.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2009. A határon túli magyar helynevek standardizációs kérdései. *Korunk* 2009/5: 95–99.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011. Variabilitás a helységnevek körében – okok és megoldási lehetőségek. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 437–450.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013. A szlovákiai magyar helységnevek standardizálásakor alkalmazott elvek. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 54–67.
- TÓTH SZERGEJ 2013a. *Nyelv, kép, hatalom*. Alkalmazott Nyelvészeti Mesterfüzetek 04. 2., javított kiadás. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- TÓTH SZERGEJ 2013b. Utcaátnevezések. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 474–488.
- VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ 2006. Nyelvtervezés és névtervezés a Gramma Nyelvi Irodában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2–4.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem, Budapest–Nyitra. 146–153.

- VÖRÖS FERENC 2004. Névpolitika a Felvidéken. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője* 1–2. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 367–381.
- VÖRÖS FERENC 2011–2013. *Nyelvek és kultúrák vonzásában I–II. Személynevek a magyar nyelvterület északi pereméről*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS OTTÓ 2004. A határon túli névkutatás és hozadéka a nyelvi tervezésben. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 135–138.
- VÖRÖS OTTÓ 2007. A névhasználat tervezésének néhány kérdése kisebbségi, kétnyelvűségi környezetben. In: MATICSÁK SÁNDOR szerk., *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai* 1. Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, Budapest–Debrecen. 187–193.
- VÖRÖS OTTÓ – SIMON SZABOLCS 2006. Nyelvtervezés – névtervezés. Személynévhasználat és a szlovákiai magyarok. In: BENŐ ATTILA – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok*. A Szabó T. Attila Intézet Kiadványai 3. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 343–359.
- ZALABAI ZSIGMOND szerk. 1995. *Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A „táblaháború” és a „névháború” szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990–1994.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

BAUKO JÁNOS

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem  
Közép-európai Tanulmányok Kara

### **JÁNOS BAUKO, Bilingualism and the name-semiotic landscape. The laws of minority name use and the visual use of proper names in Slovakia**

The paper examines the connections between bilingualism and the name-semiotic landscape, focusing especially on the name-semiotic landscape of Slovakian settlements populated by Hungarian minorities as well as on name laws affecting the visual use of proper names in Slovakia. The name-semiotic landscape consists of proper names (especially personal names, place names and the names of institutions) that appear on name signs, notices in public places and other surfaces (e.g. on posters, wall surfaces, gravestones, tableaux). The author explores the extent to which Slovakian settlements with Hungarian minorities respect minority language rights in the visual use of proper names; whether or not native name use is spreading; and also examines the presence of signs and notices including Hungarian proper names. The paper describes the semiotic landscape characteristic of Slovakian settlements populated by Hungarian minorities with respect to each name type: personal names, place names and the names of institutions.